

УДК 338.434(477.44)

Томашук І.В.

*асистент кафедри аналізу та статистики
Вінницького національного аграрного університету***ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
АГРАРНОГО СЕКТОРУ ВІННИЦЬКОГО РЕГІОНУ****PROBLEMS AND PROSPECTS OF THE FINANCIAL PROVIDING
AGRICULTURAL THE SECTOR OF THE VINNYTSYA REGION****АНОТАЦІЯ**

Проаналізовано стан вітчизняного аграрного сектору, що характеризується значним недофінансуванням протягом тривалого часу і перебуває у глибокій кризі. Досліджено сучасну класифікацію фінансових ресурсів, суб'єктів аграрного сектору. Висвітлено механізм формування фінансових ресурсів в аграрному секторі, що відбувається за рахунок поєднання зовнішніх та внутрішніх джерел, які поєднують у собі державний і ринковий механізми та безпосередньо надходження підприємств. Запропоновано напрями застосування методів фінансування аграрного сектору для підвищення ефективності його бюджетної підтримки. Обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення напрямів і форм фінансового забезпечення сільськогосподарських товаровиробників Вінницького регіону.

Ключові слова: аграрний сектор, фінансові ресурси, фінансове забезпечення, державне регулювання, кредитування, інвестиційна політика.

АННОТАЦИЯ

Проанализировано состояние отечественного аграрного сектора, который характеризуется значительным недофинансированием в течение длительного времени и находится в глубоком кризисе. Исследована современная классификация финансовых ресурсов субъектов аграрного сектора. Отражен механизм формирования финансовых ресурсов в аграрном секторе, который происходит за счет сочетания внешних и внутренних источников, которые сочетают в себе государственный и рыночный механизмы и непосредственно поступление предприятий. Предложены направления применения методов финансирования аграрного сектора для повышения эффективности его бюджетной поддержки. Обоснованы предложения относительно усовершенствования направлений и форм финансового обеспечения сельскохозяйственных товаропроизводителей Винницкого региона.

Ключевые слова: аграрный сектор, финансовые ресурсы, финансовое обеспечение, государственное регулирование, кредитование, инвестиционная политика.

ANNOTATION

The state is analysed home agrarian to the sector that is characterized by considerable not to financing during great while and is in a deep crisis. Modern classification of financial resources of subjects is investigational agrarian to the sector. The mechanism of forming of financial resources is reflected in an agrarian sector, that takes place due to combination of external and internal sources that combine in itself a state, market mechanism and directly receipt of enterprises. Recommendations are worked out in relation to the effective methods of financing agrarian to the sector and increase of efficiency of him budgetary support. Suggestions are reasonable in relation to the improvement of directions and forms of the financial providing of agricultural commodity producers of the Vinnytsya region.

Keywords: agrarian sector, financial resources, financial providing, government control, crediting, investment politics.

Постановка проблеми. Необхідність забезпечення продовольчої безпеки нашої країни вимагає раціонального використання природо-

ресурсного потенціалу аграрного сектору і підвищення його конкурентоспроможності. Фінанси є одним із ключових факторів, що впливають на належний розвиток та підвищення конкурентоспроможності сільського господарства. В умовах активізації процесів глобалізації та інтеграції України у світове господарство роль фінансової сфери в розвитку національної економіки значно зростає.

Розбудова ефективного сільського господарства є невід'ємною складовою частиною розвитку соціально орієнтованої економіки країни, формування цивілізованого аграрного ринку, входження країни до світового економічного простору. Ефективне ведення сільськогосподарського виробництва на рівні регіонів є запорукою економічного піднесення країни у цілому. Розвиток аграрного сектору Вінницького регіону є одним із головних чинників, який визначає рівень життя сільського населення та ступінь соціально-економічного розвитку сільських громад у регіоні у цілому. Оскільки Вінниччина є сільськогосподарським регіоном і характеризується тим, що аграрний сектор належить до найбільш ресурсномістких галузей національної економіки та характеризується значною тривалістю виробничого циклу, суттєвим періодом обертання коштів, то питання фінансового забезпечення аграрного сектору області є досить гострим. З огляду на це, однією з найважливіших передумов стабільного розвитку аграрної галузі в регіоні є забезпечення притоку довгострокових фінансових ресурсів, оскільки власні ресурси аграрних підприємств зазвичай обмежені. Все це вимагає ґрунтовного вивчення практики фінансового забезпечення аграрного сектору Вінницького регіону, пошуку дієвих методів та інструментів мобілізації фінансових ресурсів для його потреб для досягнення сталого розвитку сільських територій Вінниччини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми фінансового забезпечення розвитку аграрного сектору економіки країни, займають важливе місце у працях як зарубіжних, так і вітчизняних учених і перебувають у центрі уваги політиків, представників громадськості. Особливу увагу даній проблематиці приділено вченими економістами-аграрниками, серед яких варто виділити праці І. Абра-

мова, В. Горина, Г. Калетніка, Ю. Лупенко, В. Мацьків, П. Саблука, М. Маліка та ін. Проте окремі питання щодо подальшого вдосконалення фінансово забезпечення розвитку АПК Вінницького регіону в сучасних умовах господарювання недостатньо вивчені й потребують більш ретельного вивчення. Перспективним напрямом досліджень є визначення впливу різних складників фінансового ринку на аграрний сектор Вінницького регіону та стимулювання його розвитку фінансовими інститутами.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На протязі всього періоду незалежності України розвиток аграрного сектору та сільських територій залишаються одними з основних пріоритетів економічної політики нашої держави. Вирішенню проблем фінансового забезпечення аграрного сектору України, зокрема Вінниччини, присвячено велику кількість наукових публікацій, а на рівні держави прийнято значну кількість програм, спрямованих на поліпшення соціально-економічного розвитку українського села та підвищення ефективності функціонування вітчизняного АПК. Зокрема, Вінницькою ОДА прийнято низку програм для поліпшення соціально-економічної ситуації в регіоні.

Та на практиці більшість урядових заходів не дали очікуваного ефекту. Сьогодні ми спостерігаємо погіршення соціально-демографічної ситуації на селі, посилення монополізації аграрного ринку, зростання негативних тенденцій, пов'язаних із тінювим обігом земельних ресурсів та ін. Така негативна тенденція спостерігається не лише в аграрній галузі Вінниччини, а й України у цілому. Отже, українське сільське господарство й досі залишається одним із найбільш проблемних секторів вітчизняної економіки. Аграрний сектор потребує радикальних змін. Такі зміни можливі за рахунок виявлення фінансових інституцій, що мають вплив на фінансове забезпечення, в аграрний сектор для створення сучасних підходів до вирішення проблем на селі. Зокрема, це стосується підтримки розвитку дрібних сільськогосподарських підприємств. Окрім того, перспективним є встановлення напрямів удосконалення діяльності фінансових інституцій для стимулювання розвитку аграрного сектору Вінницького регіону. До таких напрямів можна віднести: вдосконалений механізм державної підтримки, створення умов для розвитку інвестицій в аграрний сектор, застосування інноваційних методів кредитування сільськогосподарського виробництва на Вінниччині.

Мета статті полягає у розкритті складників фінансового забезпечення аграрної галузі Вінницького регіону, дослідженні проблем у цій сфері та визначенні обґрунтованих шляхів вирішення в сучасних умовах.

Вклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні вітчизняний аграрний сектор характеризується значним недофінансуванням протягом тривалого часу і перебуває у глибокій кризі,

викликаного лібералізацією цін, неефективним обміном між сільським господарством та іншими галузями економіки, низькою доступністю кредитних ресурсів, нестабільністю макроекономічного стану в регіоні та й у країні у цілому. Зокрема, за роки реформування аграрної сфери вкладення в розвиток сільського господарства значно скоротилися, питома вага сільського господарства в інвестиціях в основний капітал знизилася в рази. Таке явище зумовлене неефективною державною інвестиційною політикою.

При цьому обсяги інвестицій у галузі істотно відстають від аналогічних показників провідних держав світу – виробників сільськогосподарської продукції, таких як США, Канада, країни ЄС. Для цього необхідно забезпечити вітчизняний аграрний сектор фінансовими ресурсами (рис. 1) [7].

Формування фінансових ресурсів в аграрному секторі відбувається за рахунок поєднання зовнішніх та внутрішніх джерел, що поєднують у собі державне фінансування, інвестиції та безпосередньо власні надходження підприємств від фінансово-господарської діяльності.

Як зазначає В. Мацьків, аграрному сектору притаманні суттєві особливості фінансового механізму, котрі викликані специфікою формування ринкового механізму в АПК. Цей механізм включає в себе дві паралельно існуючі системи: перша – система саморегулювання на основі принципів ринку, де основними важелями є попит і пропозиція, конкуренція; друга – державне регулювання у прямому й індикативному режимах, що забезпечує ефективне функціонування ринку, проведення антимонопольної політики, соціальну захищеність сільських товаровиробників [7].

Безумовно, шляхи поліпшення фінансово-економічної ситуації в аграрному секторі економіки України постійно потребують удосконалення та змін.

Регіональний розвиток аграрного сектору України характеризується суттєвим спадом. Однак, за даними Головного управління статистики у Вінницькій області, в регіоні сьогодні спостерігається позитивна динаміка виробництва валового регіонального продукту у фактичних цінах 2005–2015 рр. (рис. 2).

За період з 2005 по 2015 р. Вінниччина збільшила виробництво валового регіонального продукту у розрахунку на одну особу у фактичних цінах у шість разів. Так, цей показник у 2005 р. становив 5 966 грн., а в 2015 р. – 37 270 грн.

Окрім того, рівень виробництва валового регіонального продукту Вінниччини у фактичних цінах у 2005 р. становив 10 207 млн. грн., а в 2015 р. цей показник зріс до 59 871 млн. грн., що було зумовлено поліпшення економічної ефективності сільськогосподарської галузі регіону (табл. 1).

Отже, з табл. 1 видно, що основні економічні показники Вінницької області в 2016 р. показують суттєвий зріст порівняно з 2015 р. Пози-

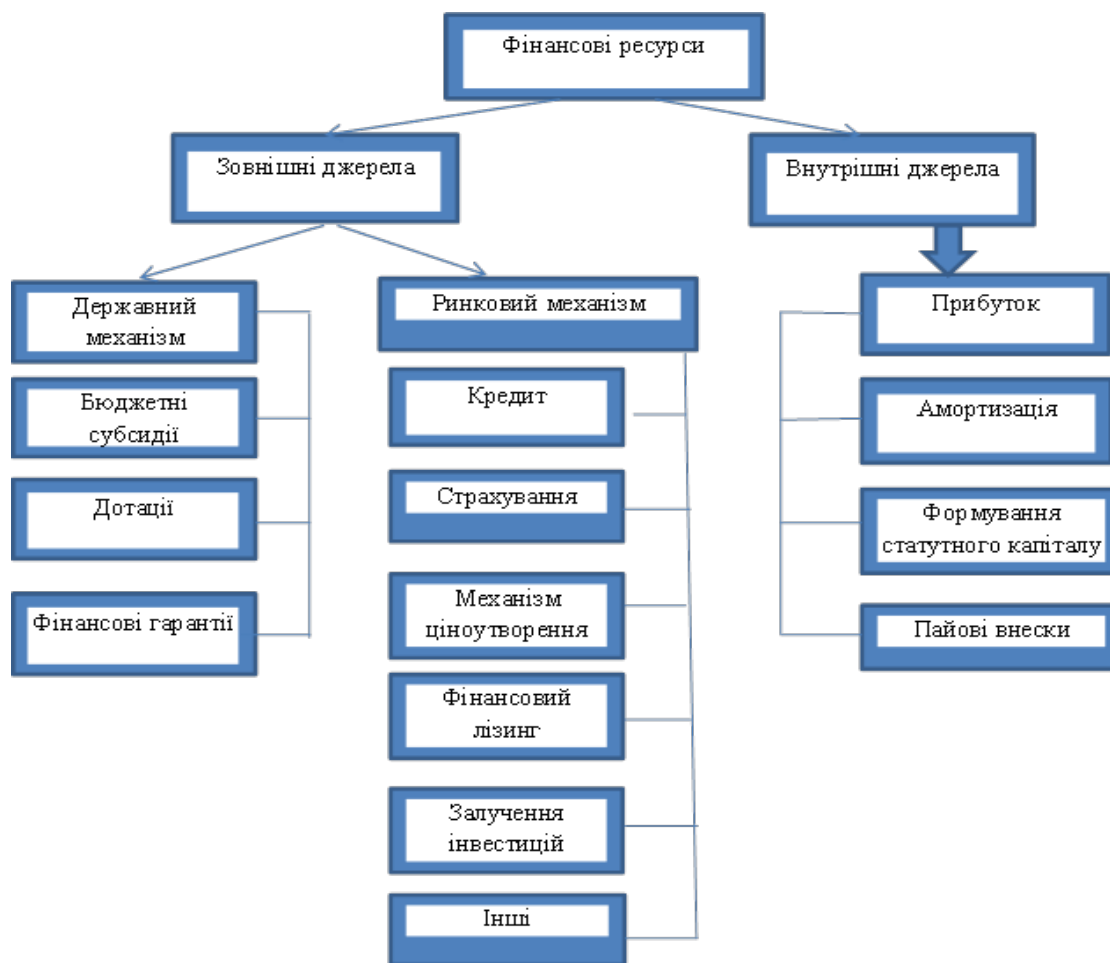

Рис. 1. Класифікація фінансових ресурсів суб'єктів аграрного сектору

Джерело: сформовано автором на основі [7]

тивна динаміка показників зумовлена соціально-економічними тенденціями ринкової економіки та державною підтримкою окремих програм. У бюджеті на 2016 р. для Міністерства аграрної політики та продовольства України виділено 1 488 229,2 тис. грн. за такими бюджетними програмами:

- «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здеешевлення кредитів» із загальним фондом 300 000,0 тис. грн.;
- «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі на умовах фінансового лізингу» за спеціальним фондом – 3 818,4 тис. грн. [10].

Окрім того, валовий регіональний продукт Вінницького регіону у цінах попереднього року в 2016 р. набув тенденції до зростання, хоча не досяг рівня 2005 р. (рис. 3).

Дані рис. 3 свідчать про стрімке зниження показника з 2005 по 2015 р. Вже в 2016 р. Вінниччина характеризується суттєвим зростанням валового регіонального продукту у цінах попереднього року – 104,9%.

Хоча динаміка окремих соціально-економічних показників має позитивну тенденцію, аграрна галузь все ж потребує змін.

Реформування аграрного сектору економіки сприяло появі значної кількості підприємств різних організаційно-правових форм, господарська діяльність яких заснована на приватній власності на землю та майно. У цих умовах зовсім по-іншому проявляється фінансова політика держави щодо фінансування, кредитування, страхування, державної підтримки та оподаткування сільськогосподарських товаровиробників, ніж за адміністративно-планової системи господарювання. В умовах ринкових відносин успішність реалізації фінансової політики визначається стабільністю чинників та факторів, які її формують, що не завжди досягається [1].

Метою політики реформування аграрної галузі Вінниччини повинно бути створення умов та сприяння збільшенню кількості аграрних господарств різних типу та розміру.

Чим більша різноманітність учасників аграрного ринку, тим ширші його можливості, тим кращі умови для досконалої конкуренції, що сприяє розвитку аграрного і комерційного потенціалу підприємств [6].

Звичайно, ефективність діяльності підприємств аграрної сфери Вінницького регіону зна-

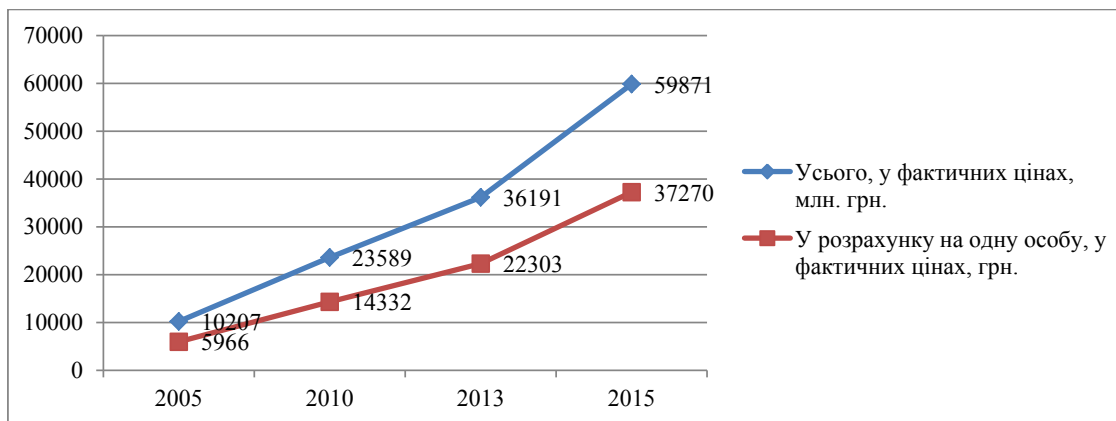

Рис. 2. Динаміка валового регіонального продукту Вінницької обл. у фактичних цінах, 2005–2015 рр., млн. грн.

Джерело: сформовано автором на основі [2]

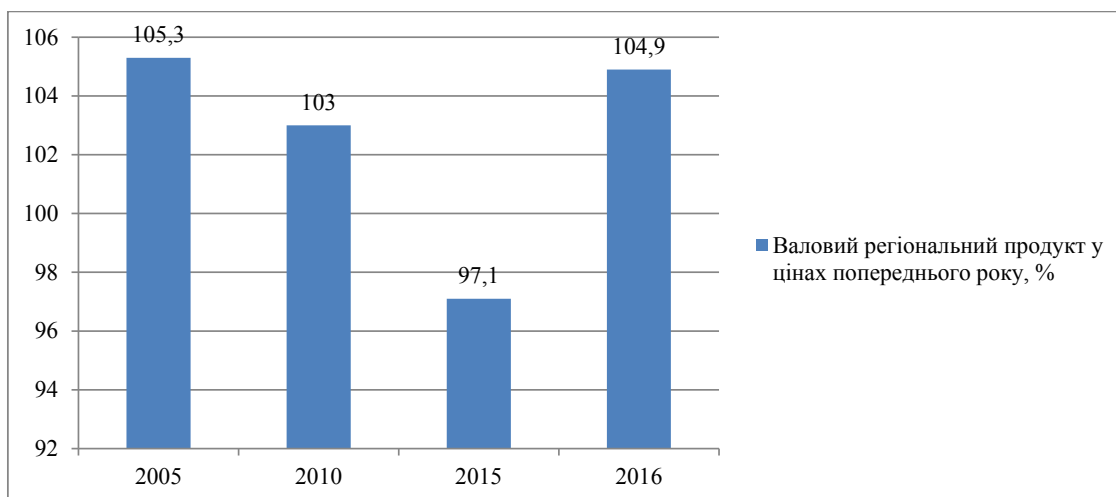

Рис. 3. Валовий регіональний продукт у цінах попереднього року, %

Джерело: сформовано автором на основі [2]

чною мірою залежить від їх забезпечення фінансовими ресурсами, яка формується залежно від низки чинників (рис. 4).

В умовах інфляційних процесів більшість сільськогосподарських підприємств має недостатньо власних коштів, а тому вимушені залучати фінансові ресурси з інших джерел, зокрема у вигляді кредитів.

Дослідження показують, що сьогодні для підприємств аграрного сектору кредити є переважно недоступними. Одна з основних причин – високі кредитні ставки за користування кредитами (табл. 2). Крім того, стримуючими чинниками одержання кредитів є високі вимоги банків до застави, видача «коротких» кредитів, низький рівень кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств та ін. Виходячи із цього, сільськогосподарські підприємства все ширше залучають фінансові ресурси через механізм лізингу, пряме інвестування, фондочий ринок, розширення програми форвардних закупівель сільськогосподарської продукції [1].

В умовах сьогодення одним із механізмів фінансової підтримки дрібних сільськогосподарських виробників є стимулювання кооперативного руху. Такі кооперативи дали б можливість ефективно застосовувати можливості дрібних фермерів та одноосібників не лише в межах виробництва, а й у питаннях переробки та реалізації власної продукції, а також у питаннях залучення капіталу, реалізації інвестиційних проектів через розширення можливостей щодо гарантування повернення позик [4].

Окрім того, для ефективного ведення сільськогосподарського виробництва потрібно передбачити питання страхування аграрної галузі, адже особливістю ведення сільськогосподарського виробництва є залежність від природних умов, які в окремі періоди дуже впливають на врожайність культур та продуктивність тварин. Саме в таких випадках доцільно застосовувати процедуру страхування [3].

Система страхування якоюсь мірою може зменшити вплив фактору природи на втрату

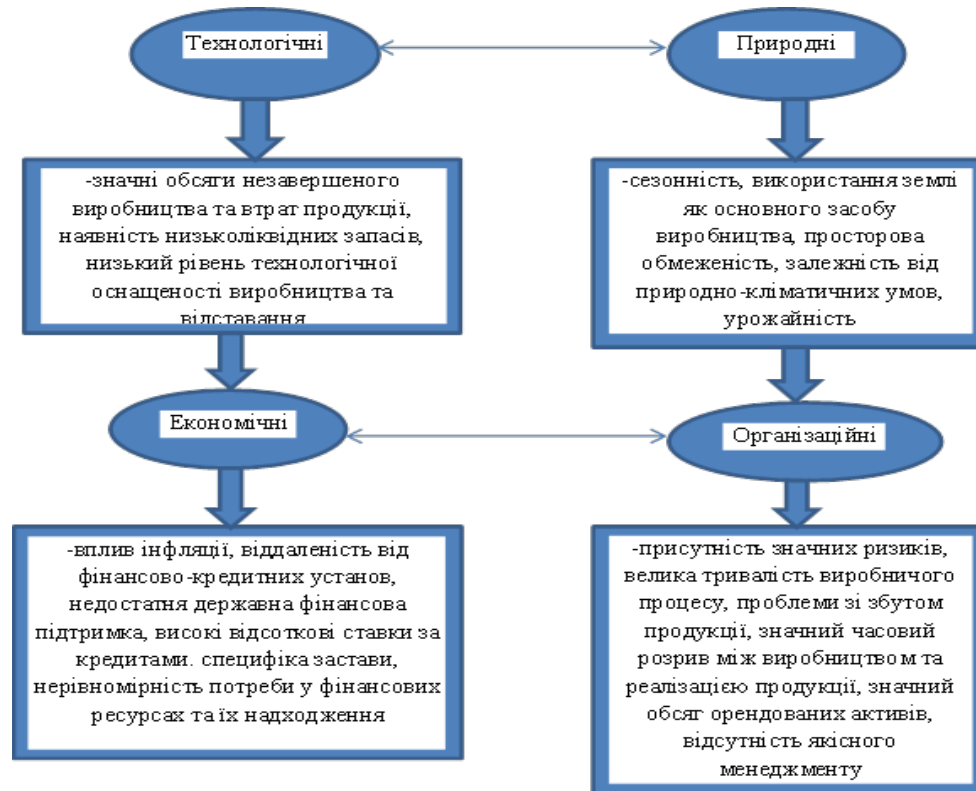

Рис. 4. Чинники впливу на фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств

Джерело: сформовано автором на основі [1]

коштів підприємством. Разом із тим дослідження показують, що недоступність для сільськогосподарських підприємств страхових послуг через їх високу вартість, невеликий вибір страхових послуг та зниження виплати страхових премій стримують розвиток страхового ринку Вінниччини в аграрній сфері.

Вирішення цих питань залежить від чіткої державної позиції. В умовах ринкових відносин держава повинна сприяти збереженню захисної функції фінансів. Не можна погодитися з тезою, що ринок сам все врегулює. Державі через механізм державного регулювання потрібно встановити зрозумілі, законодавчо врегульовані для аграрного бізнесу правила його діяльності (рис. 5).

Сьогодні аграрна сфера Вінницького регіону потребує державної підтримки окремих галузей рослинництва і тваринництва. З боку держави доцільно визначити лише прямих одержувачів цієї допомоги за прикладом більшості країн світу. За роки незалежності в Україні відбулося проведення земельної реформи, що сприяло створенню і функціонуванню в аграрній сфері різних організаційно-правових форм господарювання. Їх частка сьогодні зосереджена в руках наших парламентарів.

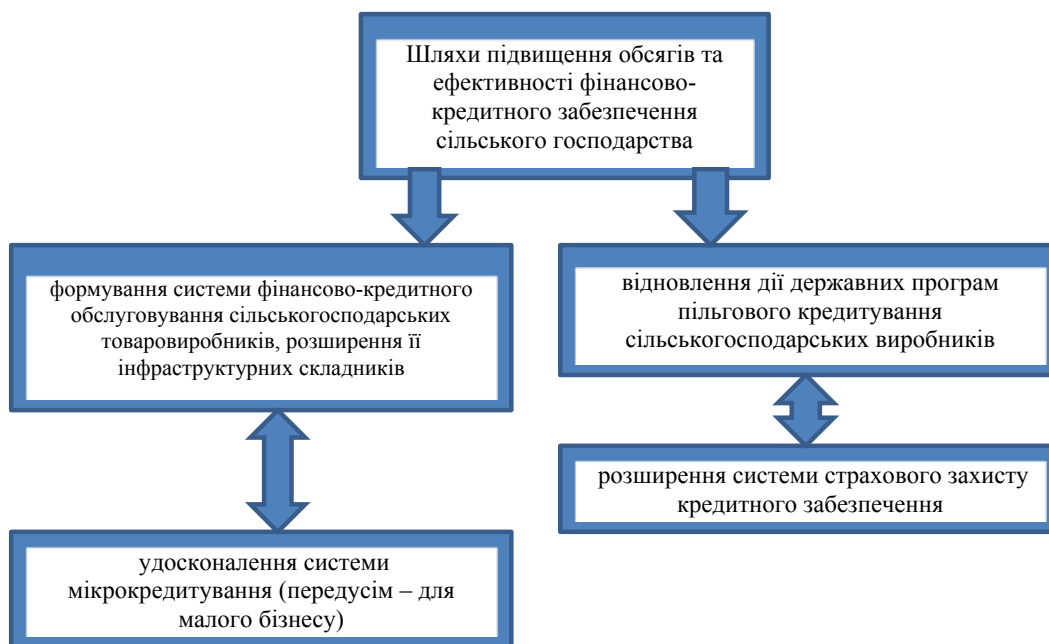
Для поліпшення соціально-економічної ситуації у сільській місцевості держава передбачила в бюджеті на 2018 р. практично 3 млрд. грн., що будуть спрямовані на фінан-

сову підтримку сільгоспвиробників через повну або часткову компенсацію ПДВ. Ця програма запрацювала в поточному році як заміна пільгового режиму сплати ПДВ для аграріїв. Істотно скорочено фінансування програми зі здешевлення кредитів для сільхозвиробників. У 2018 р. видатки з державного бюджету на цю програму порівняно з 2017 р. скоротилися у 4,5 рази і становлять лише 66 млн. грн. Така ситуація значно зменшує можливості аграріїв щодо залучення у виробництво кредитних ресурсів. Позитивним для аграріїв у бюджеті 2018 р. є видатки на компенсацію вартості сільгосптехніки. На цю програму в проекті бюджету на 2018 р. закладено 1 млрд. грн. [9].

Фінансове забезпечення регіону характеризується також рівнем інвестиційної діяльності. Згідно з даними Головного управління статистики у Вінницькій області, на Вінниччині у 2016 р. було освоєно капітальних інвестицій на суму 8301,9 млн. грн. (рис. 6). Із них 41,0% становили інвестиції у сільське, лісове та рибне господарство. За даними рис. 6, розмір освоєних капітальних інвестицій регіону за період 2010–2016 рр. має тенденцію до збільшення, що пояснюється зростанням валового регіонального продукту у цінах попереднього року.

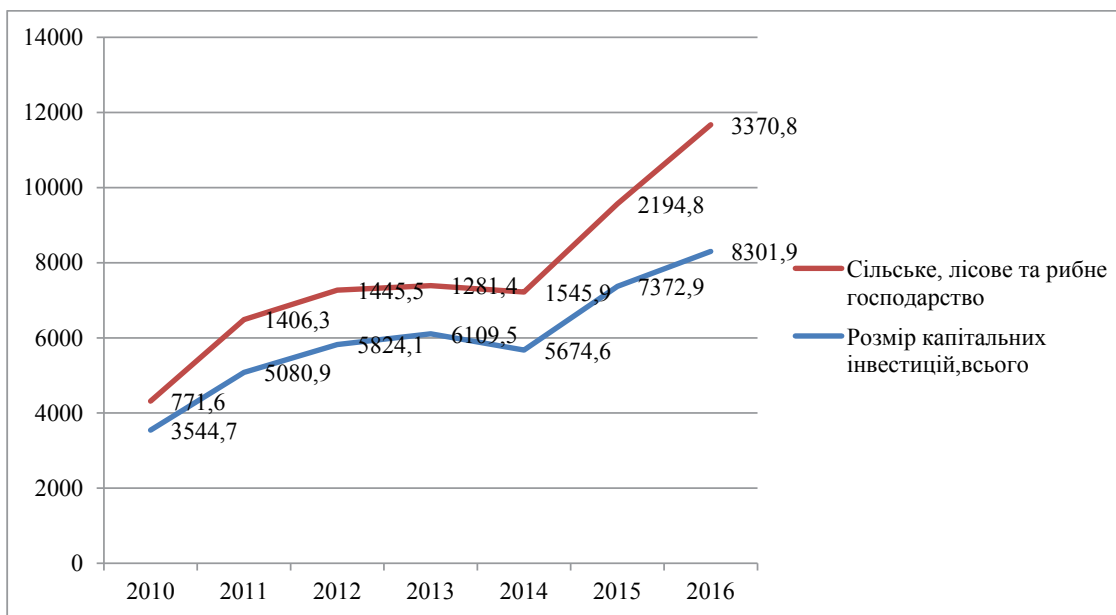
Як стверджує Ю. Лупенко, шляхи вирішення проблеми фінансового забезпечення аграрної галузі можливі за рахунок удоскона-

Рис. 5. Шляхи підвищення обсягів та ефективності фінансово-кредитного забезпечення сільського господарства

Джерело: сформовано автором на основі [5]

Рис. 6. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності Вінницької області, 2010–2016 рр., млн. грн.

Джерело: сформовано автором на основі [2]

лення інфраструктури аграрного ринку. Пріоритет має надаватися розвитку біржової торгівлі, запровадженню фінансових та інших інструментів на ринках сільськогосподарської продукції (аграрні розписки, ф'ючерсні та форвардні контракти тощо), створенню прийнятної системи заготівлі, переробки і реалізації аграрної продукції, що виробляється особистими селянськими господарствами. Крім того, на часі створення ефективної системи моніторингу та

інформаційно-аналітичного забезпечення аграрного ринку [5].

Звичайно, фінансові результати діяльності аграрних підприємств Вінницького регіону залежать від виробничо-господарської діяльності, зокрема за рахунок зростання обсягів виробництва і підвищення якості продукції за оптимальних витрат на її виробництво, що, своєю чергою, забезпечить високий рівень їх ефективності [6]. Однак досягнення висо-

ких результатів у будь-якій галузі можливе за рахунок правильної організації виробництва. Вирішення цього питання можливе за умови об'єднання наукових і фінансових ресурсів [4]. Ідеальною у цьому разі є формула «наука = бізнес = держава». Поєднанню цих складників слід приділити велику увагу.

Висновки. Отже, формування та використання фінансових ресурсів мають велике значення для функціонування і розвитку підприємств Вінницького регіону. Фінансове забезпечення аграрного сектору є системою використання різних форм і методів фінансової діяльності, джерелами формування яких є зовнішні та внутрішні фактори. Тобто це практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємств Вінниччини, поліпшує їх результативність для досягнення аграрними підприємствами поставлених цілей. А всі подальші зусилля мають бути спрямовані на пошук та визначення оптимальних способів залучення ресурсів з урахуванням інтересів власників та на аналіз доцільності й ефективності використання фінансових ресурсів підприємств. Удосконалення фінансового забезпечення аграрного сектору Вінницького регіону можливе за рахунок забезпечення доступності кредитування для дрібних сільськогосподарських виробників, а також підвищення ефективності видатків бюджету.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абрамова І.В. Фінансова політика в аграрному секторі економіки: стан та перспективи : монографія / І.В. Абрамова, О.М. Віленчук, Д.І. Дема та ін. ; за ред. проф. Д.І. Деми. – Житомир : ЖНАЕУ, 2015. – 364 с.
2. Головне управління статистики у Вінницькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php/statistical-information/4687-2010-11-12-10-48-01.html>.
3. Горин В.П. Проблеми фінансового забезпечення аграрного сектору / В.П. Горин, І.В. Варемчук // Економіка і суспільство. – 2016. Вип. 2. – С. 518–524.
4. Калетнік Г. Науково-навчально-виробничий комплекс як концепція механізму переходу агропромислового виробництва на інноваційну модель розвитку / Г. Калетнік // Економіка АПК. – 2013. – № 9. – С. 5–11.
5. Лупенко Ю. Розвиток аграрного сектору економіки України: прогнози та перспективи / Ю. Лупенко // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка. Частина 2. – 2015. – № 2 (4). – С. 30–34.
6. Лупенко Ю.О. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / За ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка ; 2-е вид., перероб. і доп. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – 218 с.
7. Мацьків В. Складові фінансового забезпечення розвитку аграрного сектору / В. Мацьків // Сталий розвиток економіки. – 2015. – № 3. – С. 276–281.
8. Пропозиція // Головний журнал з питань агробізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://propozitsiya.com/ua/finansove-zabezpechennya-silskogospodarskih-pidприємств>.
9. УкрАгроКонсалт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukragroconsult.com/uk/news/scho-byudzhet-2018-gotuie-dlya-agrariyiv>.
10. Українська аграрна конфедерація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agroconf.org/content/agrama-chastinaderbyudzhetu-2016>.